

УДК 341.217(4)

БОДНАРУК Т. В.,
студентка 3 курсу
Інституту прокуратури та кримінальної юстиції
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ГАРМОНІЗАЦІЯ ВІТЧИЗНЯНОГО ЗАКОНОДАВСТВА З ПРАВОМ ЄС У СФЕРІ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЙ КОЛЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ АВТОРСЬКИМИ І СУМІЖНИМИ ПРАВАМИ

Анотація. У статті наводяться недоліки вітчизняного законодавства стосовно регулювання діяльності організацій колективного управління авторськими та суміжними правами та пропонуються шляхи гармонізації вітчизняного законодавства стосовно законодавств Європейського союзу. Доводиться недосконалість наявного законопроекту № 4461 та його небезпека стосовно захисту прав власників авторських та суміжних прав та захисту прав користувачів авторської продукції.

Ключові слова: авторські та суміжні права, законодавство, фонограми, ефірне мовлення, організація колективного управління, асоціація, ЄС.

Постановка проблеми. Сфера використання об'єктів авторського та (або) суміжних прав є дуже широкою, відповідно проконтролювати кожне використання твору або об'єкта суміжних прав та зібрати належну їм винагороду правовласники не завжди у змозі. Використання для цього організацій колективного управління (далі – ОКУ) надає переваги як правовласникам, так і користувачам. Правовласник звільняється від необхідності надавати дозволи на використання великій кількості користувачів, збирати з них винагороду, контролювати користувачів щодо дотримання умов ліцензійних договорів, захищати свої порушені права, тому що його інтереси у цих відносинах представлятиме ОКУ. А для користувачів колективного управління спрощує оформлення прав на використання творів або об'єктів суміжних прав, тому що вони мають відносини лише з ОКУ і не повинні звертатися до кожного правовласника, твори яких мають бажання використовувати.

Загальні засади колективного управління майновими авторськими та (або) суміжними правами визначені у Законі України «Про авторське право і суміжні права». Повноваження організації колективного управління можуть виникати на підставі договору про колективне управління

майновими правами суб'єктів авторського права та (або) суміжних прав і закону [1, с. 10].

В Україні діє близько 20 ОКУ, більшість з яких функціонують паралельно і керують одними і тими ж правами інтелектуальної власності. Через відсутність прозорого механізму виплати винагороди правовласникам і належного механізму контролю над діяльністю ОКУ наявна модель викликає багато критики як з боку вітчизняних правозахисників, так і з боку європейських партнерів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти діяльності ОКУ ставали предметом дослідження багатьох науковців, серед яких – І. Верес, М. Г. Миколук, Г. О. Ульянова, Л. Щерба, О. Яворська, І. Якубівський та інші. Проте більшість досліджень спрямовані на характеристику підстав, форм та видів колективного управління, а також визначення проблем у діяльності ОКУ. Питанню гармонізації українського законодавства із законодавством Європейського союзу увага дослідників практично не приділяється.

Виклад основного матеріалу дослідження. У ст. 45 Закону України «Про авторське право і суміжні права» визначається, що суб'єкти авторського права і суміжних прав можуть управляти своїми правами: а) особисто; б) через свого повіреного; в) через організацію колективного управління (далі – ОКУ). Згідно з ч. 1 ст. 47 цього Закону суб'єкти авторського права і (або) суміжних прав можуть доручати управління своїми майновими правами ОКУ. Крім цього, даний закон передбачає випадки, коли ОКУ збирають винагороду за використання твору авторів без їх згоди, а саме: відповідно до ч. 4 ст. 42 Закону за відтворення у домашніх умовах («приватне копіювання»), відповідно до ч. 2 ст. 43 Закону за публічне виконання фонограм, публічну демонстрацію відеограм, їх публічне сповіщення через ефір або кабель (комерційне використання фонограм). Таким чином, підставою для збору винагороди може бути договір з правовласником або закон.

Договір на управління правами правовласники укладають з обраної ОКУ. На підставі отриманих повноважень ОКУ надає будь-якій особі шляхом укладення з ними договорів невиключні права на використання об'єктів авторського і (або) суміжних прав (ст. 48 Закону). Порядок збору винагороди за «приватну копію» врегульовано у Порядку здійснення відрахувань виробниками та імпортерами обладнання і матеріальних носіїв, із застосуванням яких у домашніх умовах можна здійснити відтворення творів і виконань, зафіксованих у фонограмах і (або) відеограмах [2]. Питання виплати винагороди за комерційне використання фонограм визначені у Постанові Кабінету Міністрів України від 18 січня 2003 № 71 [3].

Якщо у питаннях збору винагороди у договірному порядку проблем як правило не виникає, то щодо збору винагороди з виробників та продавців звукозаписувального обладнання і за комерційне використання фонограм існують деякі складності. Так, Державна служба інтелектуальної власності кілька разів визначала уповноважену організацію для збору такого виду

винагороди, рішення якої оскаржувалися у суді [4]. Методика визначення правовласників, яким має виплачуватися винагорода також неодноразово піддавалася критиці, що навіть приводило до зміни уповноваженої ОКУ [5].

На тепер в Україні створено і функціонують 18 ОКУ [6]. Як зазначають дослідники, *«велика кількість організацій колективного управління правами авторів в Україні призводить до того, що вони встановлюють різну договірну практику, принципи розподілу коштів, звітності користувачів (платників винагороди)»* [7, с. 30]. За кордоном також неодноразово критикували детальність українських ОКУ, закликаючи український уряд врегулювати діяльність «псевдавторських» організацій. Вимагаючи від органів державної влади допомогти Українському агентству з авторських і суміжних прав встановити сучасне і прозоре колективне управління [8].

У рамках проекту Twinning представники українського уряду та ЄС у липні 2016 р обговорювали необхідні напрямки змін в українському законодавстві. Щодо питання ОКУ представники ЄС зазначили, що поточна ситуація з 18 організаціями є причиною невідшкодування збитків законним інтересам тисяч місцевих і міжнародних власників прав на музичні твори [9].

Для удосконалення детальності ОКУ був розроблений Проект закону «Про внесення змін до Закону України «Про авторське право і суміжні права» з приводу діяльності організацій колективного управління» від 18.04.2016 № 4461 [10]. Законопроектом передбачається створення єдиної ОКУ, що представляє інтереси авторів, виконавців і інших правовласників, яка буде правонаступницею «Українського агентства з авторських і суміжних прав». Причому перехідні положення законопроекту передбачають припинення дії свідоцтв діючих ОКУ, а також припинення дії всіх укладених з цими організаціями договорів правовласників.

Проти законопроекту, а саме створення монопольної моделі, виступили такі відомі міжнародні організації, як CISAC (Міжнародна конфедерація товариств авторів і композиторів), GESAC (Європейська група товариств авторів і композиторів), ISCM (Міжнародна конфедерація музичних видавців).

Як вірно вказала представник ЄС Сесілія Мальмстрем у листі Першому віце-прем'єр-міністру, Міністру економічного розвитку і торгівлі України С. Кубіву, *«законопроект не наближає законодавство України [до європейського], а переносить його у далеке минуле»* [11].

Однозначним позитивним моментом таких законодавчих змін є ліквідація можливості існування нескінченної кількості організацій колективного управління. Чітке визначення сфер розширеного колективного управління, можливість правовласника заборонити здійснювати розширене колективне управління (за винятком «збору за чисті носії»), визначення ОКУ ставок колективної винагороди на умовах публічного договору (не Кабінет Міністрів України, а правовласники вирішуватимуть, якими повинні бути відрахування за використання фонограм, опублікованих із

комерційною метою), ліквідація державного контролю за діяльністю ОКУ і запровадження публічного контролю у цій сфері.

Але попри певні позитивні моменти, проект має й недоліки. На наш погляд, недоліками законопроекту є наступні. По-перше, пропонуване даним законопроектом створення єдиної ОКУ для управління правами авторів, виконавців і виробників фонограм, суперечить принципу вільного вибору правовласником ОКУ. По-друге, передбачене законопроектом положення про те, що управління у цій організації зможуть мати тільки українські автори і виконавці також суперечить положенням Директиви 2014/26 / EU [12]. По-третє, новоствореної організації згідно з даним проектом закону надається право самостійно визначати ставки колективної винагороди, а також умови і порядок виплати такої винагороди правовласникам. По-четверте, необґрунтованим є створення однієї організації для управління правами авторів, виконавців і виробників фонограм, оскільки їхні інтереси далеко не завжди збігаються. Законопроект передбачає можливість відрахувань з колективної винагороди, умови яких «можуть бути визначені у законі». На наш погляд, закон, який встановлює правовий статус ОКУ, і повинен визначати умови та обмеження таких відрахувань.

На закінчення слід зазначити, що для виконання взятих Україною зобов'язань і підписання Угоди про асоціацію необхідно вдосконалювати законодавство у сфері авторського і суміжних прав, зокрема, що стосується діяльності ОКУ. Гармонізація українського законодавства з правом ЄС дозволить вирішити наявні проблеми в їх діяльності, а також забезпечити максимальний захист прав авторів власників суміжних прав. Однак необхідно не тільки декларувати прагнення впровадити європейські стандарти у діяльності ОКУ, а й враховувати положення Директив 2001/29 / ЄС, 2014/26 / ЄС, для чого законопроект № 4461 слід доопрацювати.

Висновки. У цілому, законопроект №4461 у теперішній редакції несе більше ризиків для правовласників, ніж для користувачів. Для останніх незмінним залишається загальна вимога: отримати дозвіл правовласника і виплачувати останньому винагороду за використання об'єктів права інтелектуальної власності.

Література:

1. Верес І. Підстави колективного управління майновими авторськими та (або) суміжними правами / Ірина Верес // Підприємництво, господарство і право. – 2015. – № 7. – С. 7–10.
2. Порядок здійснення відрахувань виробниками та імпортерами обладнання і матеріальних носіїв, із застосуванням яких у домашніх умовах можна здійснити відтворення творів і виконань, зафіксованих у фонограмах і (або) відеограмах, затверджений Наказом Міністерства освіти і науки України, Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва, Державної податкової адміністрації України від 24.11.2003 № 780/123/561 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1153-03>.

3. Про затвердження розміру, порядку та умов виплати винагороди (роялті) за комерційне використання опублікованих з комерційною метою фонограм, відеограм, їх примірників та зафіксованих у них виконань : Постанова Кабінету Міністрів України від 18 січня 2003 р. № 71 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/71-2003-%D0%BF>.
4. Ухвала Вищого адміністративного суду України від 17 жовтня 2012 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v2783760-12>.
5. Віннічук Ю. Ресторатори платитимуть за музику людям Табачника? / Юрій Віннічук // Економічна правда. – 21 червня 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/publications/2012/06/21/327250/>
6. Зареєстрована 17-ая по счету ОКУ [Електронний ресурс]. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: http://sips.gov.ua/ua/vid_z_reestru_oku.
7. Ходаківський Є. І. Інтелектуальна власність: економіко-правові аспекти : [навч. посіб.] / Є. І. Ходаківський, В. П. Якобчук, І. Л. Литвинчук. – К. : Центр учбової літератури, 2014. – 276 с.
8. Way forward on collective management in Europe mapped at European Committee Meeting in Tbilisi : Annual meeting discusses key collective management issues for European authors' societies / International confederation of societies of authors and composers [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.cisac.org/Newsroom/Articles/Way-forward-on-collective-management-in-Europe-mapped-at-European-Committee-Meeting-in-Tbilisi>.
9. Conclusions of the 14th EU-Ukraine IPR Dialogue – Kyiv, 6 July 2016 [Electronic resource]. – Access mode: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2016/september/tradoc_154969.pdf.
10. Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про авторське право і суміжні права» щодо діяльності організацій колективного управління № 4461 від 18.04.2016 // <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=58776&pf35401=384348>
11. Letter from Cecilia Malmström, Member of the European Commission, H.E. Mr. Stepan Kubiv, First Vice-Prime Minister – Minister of Economic Development and Trade of Ukraine Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine [Electronic resource]. – Access mode: http://ec.europa.eu/carol/index.cfm?fuseaction=download&documentId=090166e5ad1e53b9&title=CM_Letter%20HE%20Kubiv.pdf
12. Directive 2014/26/EU of the European Parliament and of the Council of 26 February 2014 on collective management of copyright and related rights and multi-territorial licensing of rights in musical works for online use in the internal market Text with EEA relevance [Electronic resource]. – Access mode: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32014L0026>.

Боднарук Т. В. Гармонизация отечественного законодательства с правом ЕС в сфере регулирования деятельности организаций коллективного управления авторскими и смежными правами

Аннотация. В статье приводятся недостатки отечественного законодательства по регулированию деятельности организаций коллективного управления авторскими и смежными правами и предлагаются пути гармонизации отечественного законодательства в соответствии с законодательством Европейского союза. Описывается несовершенство

существующего законопроекта № 4461 и его опасность по защите прав владельцев авторских и смежных прав и защиты прав пользователей авторской продукции.

Ключевые слова: авторские и смежные права, законодательство, фонограммы, эфирное вещание, организация коллективного управления, ассоциация, ЕС.

Bodnaruk T. Harmonization of domestic legislation with EU law in the field of regulating the activities of collective management organizations in copyright and related rights

Summary. The scope of use of objects of copyright and (or) related rights is very wide, therefore, the right holders are not always in a position to control each use of a work or object of related rights and collect the remuneration due to them. The use for this collective management organization (hereinafter – CMO) provides benefits both to the owners of the rights and to the users. The rights-holder is exempted from the need to grant permissions to use a large number of users, to collect remuneration from them, to monitor users for compliance with the terms of license agreements, to protect their violated rights, because his interests in these relations will represent CMO. And for users, collective management simplifies the registration of rights to use works or related objects, as they only have relationships with CMO and should not contact each rights holder whose works have a desire to use. The article outlines the shortcomings of domestic legislation regarding the regulation of collective management organizations in copyright and related rights and proposes ways of harmonizing domestic legislation in relation to the legislation of the European Union. There is an imperfection of the existing bill number 4461 and its danger with regard to the protection of the rights of owners of copyright and related rights and the protection of the rights of users of copyright products. In general, bill No. 4461, as it currently stands, carries more risks for holders than for users. For the last, the general requirement remains unchanged: to obtain the permission of the right holder and to pay the last reward for the use of intellectual property rights objects.

Key words: copyright and related rights, legislation, phonograms, broadcasting, organization of collective management, association, EU.